

Európska stratégia ochrany rastlín

Rio 1992 predstavuje výrazný míľnik v ochrane prírody. Dohovor o biodiverzite naštartoval mechanizmy, ktoré bežia na medzinárodnej úrovni. Práve koordinácia postupu viacerých, resp. mnohých krajín môže priniesť – a aj prináša – výsledky, ktoré by pravdepodobne jednotlivé krajiny nedosiahli. Jednou z oblastí, ktoré sa v poslednom čase dostáva viac pozornosti, je ochrana rastlín. Iniciatívu v tomto smere prebrala Európa. Jej najvýraznejším výsledkom je vypracovanie *Európskej stratégie ochrany rastlín*, ako výsledok spolupráce medzi Radou Európy a Planta Europa (Planta Europa je sieť vládnych i mimovládnych organizácií, ktoré spája spoločný cieľ: ochrana vyšších i nižších divorastúcich rastlín Európy a ich habitatov).

Európska stratégia ochrany rastlín je príspevok Európy k príprave *Globálnej stratégie ochrany rastlín*. Hlavná časť návrhu textu bola pripravená počas 3. európskej konferencie ochrany rastlín, ktorú zorganizovala Planta Europa v spolupráci s českou Agentúrou ochrany prírody a krajiny v júni 2001 v Průhoniciach pri Prahe. Medzi 150 účastníkmi boli zástupcovia takmer všetkých európskych krajín (celkovo sa na nej zúčastnilo 38 krajín), popredných európskych a celosvetových organizácií ochrany prírody (IUCN, WWF, Plant Life) i orgánov Európskej únie (EEA a EC). Slovensko bolo zastúpené tromi účastníkmi. Súčasťou otváraciej časti bolo slávnostné udelenie cien Planta Europa, ktoré bolo významné aj pre našu krajinu. Doc. Viere Ferákovej udelili Striebornú cenu Planta Europa za dlhoročnú aktívnu prácu v ochrane rastlín.

Výsledky konferencie boli spracované do prvej verzie Európskej stratégie ochrany rastlín. Stratégia pozostáva z vízie, cieľov, úloh a aktivít.

Vízia: Svet, v ktorom sú divorastúce rastliny cenené – teraz i v budúcnosti.
Hlavný cieľ: Zastaviť pokles diverzity divorastúcich rastlín v Európe.

Dlhodobé ciele sú rozpracované v 4 častiach:

- *ochrana druhov* (ohrozené druhy, bežné druhy, buriny, kultúrne rastliny a ich divorastúce príbuzné druhy, trvalo udržateľné využívanie divorastúcich rastlín, ochrana *ex-situ*),
- *ochrana území* (dôležité rastlinné územia – IPA *Important Plant Areas*, stratégia vytvárania chránených území, siete chránených území, diverzita ako cieľ manažmentu chránených území, diverzita veľkosti chránených území a mikrorezervácie, invázne druhy),
- *tvorba politiky odvetví* (poľnohospodárstvo a rozvoj vidieka, lesníctvo, územné plánovanie),
- *vytváranie kapacít* (kapacity, financovanie, výchova, informácie, medzinárodná spolupráca).

Strednodobé ciele boli formulované v troch bodoch (každý z nich obsahuje viacero úloh):

• **Získavať a rozširovať informácie o európskych rastlinách a ich habitatoch s cieľom zlepšiť ich ochranu a trvalo udržateľné využívanie.** Celkovo bolo identifikovaných 9 úloh zameraných na taxonómiu (zoznamy druhov), prípravu európskych zoznamov ohrozených rastlín, manuálov pre monitoring, vypracova-

nie prvej verzie inventarizácie európskych významných území pre rastliny (IPA), výmenu informácií a niektoré ďalšie otázky.

• **Ovplyvňovať zákony, politiku, medzinárodné dohovory, manažment, ako aj postoje a správanie ľudí, ktoré má vplyv na rastliny alebo ich habitaty.** Patrí sem 24 úloh zahrňujúcich začlenenie európskej stratégie do globálnej stratégie ochrany rastlín Dohovoru o biodiverzite, ochranu *in-situ* (začlenenie IPA do národných akčných plánov na ochranu biodiverzity a medzinárodných sietí chránených území, programy na hodnotenie efektívnosti manažmentu chránených území z hľadiska ochrany rastlín, programy mikrorezervácií, programy záchran a obnovy pre významné druhy, informácie o inváznych druhoch, zahrnutie relevantných ohrozených druhov do Bernskej konvencie a Smernice o stanovitiach Európskej únie), ochranu *ex-situ* (génové banky, protokoly pre ochranu *ex-situ* pre všetky skupiny rastlín, príprava manuálu so smernicami a prípadovými štúdiami pre integrované programy ochrany rastlín *in-situ* a *ex-situ*), trvalo udržateľné využívanie zložiek biologickej diverzity (identifikovať a propagovať najlepšie spôsoby ochrany a trvalo udržateľného využitia liečivých rastlín, syntéza literatúry o najvhodnejších spôsoboch ochrany a trvalo udržateľného využívania rastlín v heterogénnych krajinných mozaikách), vzdelávanie a motivovanie verejnosti.

• **Posilňovať a koordinovať ľudské a technické zdroje, komunikáciu a manažment poznatkov pre zlepšenie ochrany a trvalo udržateľného využitia rastlín a ich habitatov.** V tejto oblasti bolo navrhnutých 8 úloh zameraných na *výskum a výchovu* (zhodnotenie kapacít pre taxonomické expertízy v Európe, vytvorenie siete školiacich pracovníkov špe-

cializovaných na vzdelávanie vlastníkov pozemkov v manažmente území významných pre rastliny) a *technickú a vedeckú spoluprácu* (prezentácia Stratégie popredným medzinárodným organizáciám v oblasti ochrany prírody a vedeckého výskumu, komunikácia a výmena informácií, vytvorenie mechanizmu v rámci Planta Europa na poskytovanie podpory v ochrane ohrozených území, významných pre ochranu rastlín).

K prvej verzii Stratégie sa rozbehol pripomienkový proces na viacerých úrovniach: účastníci konferencie, orgány Dohovoru o biodiverzite a Bernskej konvencie, členovia

Planta Europa, partnerské organizácie, napr. IUCN, WWF, UNEP. Cieľom bolo pripraviť jej konečnú verziu pre 6. stretnutie Konferencie členských štátov Dohovoru o biodiverzite, ktoré sa bude konať v apríli 2002 v Haagu. Tým sa uzavrie jedna etapa – etapa prípravy Stratégie. Ciele Stratégie sú jasné, realistické a merateľné, realizácia úloh a aktivít zaradených do Stratégie je plánovaná na obdobie r. 2002 – 2007.

Bližšie informácie o Stratégii ochrany rastlín a Planta Europa možno nájsť na <http://www.plantaeuropa.org>

Luboš Halada

keď sa tento efekt prejavuje skôr krátkodobo (dni, týždne) a zväčša regionálne.

Zmeny v koncentráciách skleníkových plynov v atmosfére

V tisícročí pred tzv. priemyselnou revolúciou (štandardne sa berie ako prelomový rok 1750) boli koncentrácie skleníkových plynov v spodnej atmosfére relatívne konštantné. Odvtedy významne vzrástli. Väčšina týchto zmien je priamo či nepriamo spojená s ľudskými aktivitami, hlavne so spaľovaním fosílnych palív, poľnohospodárskou činnosťou a odlesňovaním či zmenou využívania krajiny. (IPCC používa pre túto kategóriu označenie *Land use change and forestry – LUC&F*). Antropogénne podmienené emisie skleníkových plynov, ktoré sú veľmi stabilné a dlhodobo zostávajú v atmosfére, znamenajú prakticky nevratné dodatočné zvýšenie jej tepelného príjmu (*radičné zosilnenie – radiative forcing*) počas desaťročí, stáročí či dokonca tisícročí, kým sa emitované množstvo postupne odstráni niektorým z prírodných mechanizmov.

• **Oxid uhličitý.** Od konca osemnásteho storočia narástla koncentrácia CO₂ v atmosfére o 31 % (z 280 ppm na 368 ppm v r. 2000). Dnešná koncentrácia CO₂ nebola dosiahnutá v priebehu posledných 420 tis. rokov a pravdepodobne ani posledných 15 mil. rokov. V porovnaní s relatívne stabilným obdobím pred r. 1800 (280 ppm ± 10 %) je rýchlosť, akou oxid uhličitý pribúda v atmosfére bezprecedentná (0,4 % za rok), prinajmenšom za posledných 20 000 rokov. Prispieva až 60 % k celkovému radičnému zosilneniu. Hlavným zdrojom antropogénneho CO₂ je spaľovanie fosílnych palív (výroba elektriny, tepla a doprava) a odlesňovanie.

Vývoj globálnych emisií skleníkových plynov

Narastanie koncentrácií skleníkových plynov a aerosólov v atmosfére patrí medzi kľúčové procesy, ktoré ovplyvňujú radiačnú bilanciю Zeme, čo sa v konečnom dôsledku prejavuje ako jeden z významných faktorov prispievajúcich ku klimatickej zmene.

Nárast koncentrácií emisií skleníkových plynov v atmosfére redukuje schopnosť Zeme vyžarovať do vesmíru teplo formou dlhovlnného žiarenia. Výsledkom je kladná radiačná bilancia a nasledujúce otepľovanie spodnej vrstvy atmosféry. Toto je tzv. *dodatočný skleníkový efekt atmosféry* – efekt, ktorý sa prejavuje na zemeguli miliardy rokov vďaka "prirodzeným" zmenám koncentrácií skleníkových plynov: vodnej pary, oxidu uhličitého, ozónu, metánu a oxidu dusného. Výsledný efekt

(veľkosť a rýchlosť tohto otepľovania) závisí od tempa rastu koncentrácie jednotlivých plynov, ich radiačných vlastností i od koncentrácií plynov, ktoré sa už v atmosfére nachádzajú. Mnohé z radiačne aktívnych plynov zostávajú v atmosfére stáročia, takže ich účinky sa prejavujú dlhodobo.

Na druhej strane, antropogénne podmienené aerosóly (malé častice) v troposfére, väčšinou pochádzajúce z emisií SO₂, môžu absorbovať a odrážať slnečné žiarenie, čo vedie zasa k ochladzovaniu klímy. Výnimku tvorí aerosól s uhlíkovým základom, ktorý má tendenciu atmosféru otepľovať. Zmeny v koncentráciách aerosólu navyše ovplyvňujú aj tvorbu a odrazivosť (albedo) oblačkov. Vo väčšine prípadov majú aerosóly tendenciu atmosféru ochladzovať, aj